

Розділ І. ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

УДК 32:316.61+374.3

Н.Г. Білоцерківська

ПОЛІТИЧНА СКЛАДОВА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті проаналізовано сутнісні характеристики політичної складової соціокультурної компетентності молоді та визначено завдання політичної освіти щодо формування її змістовних компонентів. Особлива увага акцентується на процесі політичної соціалізації, в ході якого відбувається відтворення й розвиток політичної культури, моделей політичної поведінки молоді

Ключові слова: соціокультурна компетентність, політична компетентність, політична соціалізація, політична освіта, політичні знання, політичний досвід.

В статье проанализированы сущностные характеристики политической составляющей социокультурной компетентности молодежи и определены задания политического образования по формированию ее структурных компонентов. Особое внимание акцентируется на процессе политической социализации, в ходе которого происходит воспроизводство и развитие политической культуры, моделей политического поведения молодежи.

Ключевые слова: социокультурная компетентность, политическая компетентность, политическая социализация, политическое образование, политические знания, политический опыт.

The article analyzes the essential characteristics of the political component of the socio-cultural competence of youth and defined tasks of political education on the formation of its structural components. Particular attention is paid to the process of political socialization, during which the reproduction and development of political culture, models of political behavior of youth.

Keywords: sociocultural competence, political competence, political socialization, political education, political knowledge, political experience.

Постановка проблеми. Україна сьогодні переживає надзвичайно складні часи. Економічні і політичні реформи супроводжуються суттєвою кризою суспільного життя. Однією з головних проблем є демократизація українського суспільного життя та побудова громадянського суспільства, які передбачають активну участь громадян, а особливо молоді, у політичному

житті країни, вільний розвиток громадян нашої країни. Однією з актуальних проблем, яка потребує особливої уваги на даному етапі розвитку суспільства, є проблема соціокультурної компетентності молоді в цілому та її політичної складової. Політична складова у широкому розумінні – це не тільки базові знання про суспільство, які визначають ціннісні орієнтації, політичну поведінку на рівні суспільства, а й культура політичного мислення, політичного спілкування, політична культура поведінки молоді, як суб'єкта політичного процесу. Отже структуру політичної складової соціокультурної компетентності становлять політичні знання, політична ідеологія, політичний досвід, норми, взірці і засоби політичної діяльності. У цьому контексті формування соціокультурної компетентності молоді актуалізує аналіз її політичної складової та чинників, що впливають на її конструювання.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемі формування соціокультурної компетентності присвячена значна кількість наукових праць сучасних дослідників, поява яких є результатом певних зрушень в загальнотеоретичних орієнтаціях щодо уявлень про суспільство «із самодостатнім і абсолютним статусом структури» до його культурологічного розуміння. Так, Н. Черниш вважає, що культура - це ось, перспектива, поняття, пояснювальний принцип і вони перемістилися у фокус соціологічних концептуалізацій, образів та інтуїцій про суспільство [15, с. 95].

Питаннями, пов'язаними з визначенням сутності терміну «соціокультурна компетентність», займалися як зарубіжні (О. Довженко, А. Корнілов, А. Печеї, Дж. Равен, Н. Рерих, К. Роджерс, В. Соловйов, А. Хуторський, О. Коломінова, М. Максимець), так і вітчизняні дослідники (Г. Бал, І. Бех, М. Євтух, І. Зязюн, Л. Зязюн, І. Закір'янова, А. Капська).

Сучасний дослідник О. Коломінова розглядає соціокультурну компетентність як систему уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається, а також систему навичок та вмінь узгоджувати свою поведінку з цими знаннями [10, с. 40].

М. Максимець розуміє соціокультурну компетентність як здатність особистості через адекватне розуміння та повагу до інших мов, культур і релігій виявляти активну і відповідальну життєдіяльність у соціумі на засадах демократичності, гуманізму, толерантності тощо [12, с. 214].

Більшість теоретичних концептів, щодо аналізу цієї проблеми визначають соціокультурну компетентність, як загальне явище, фактор формування особистості не приділяючи уваги її структурним елементам, зокрема політичній складовій. Тому для нашого дослідження плідними є наукові доробки з питань політичної соціалізації, політичної культури, політичної освіти молоді як чинників формування політичної компетентності.

Аналізуючи термінологію зазначеної проблеми, слід зауважити, що у науковій літературі концепт «політична компетентність» є тотожним «громадянській компетентності», оскільки, вони передбачають високий рівень політичної культури особистості та її активну участь у політичному житті суспільства [9, с. 54]. Тому проблемне поле політичних досліджень елементом якого виступає питання сутності та структури даного поняття, потребує подальшою ґрунтовної інтерпретації.

Виходячи із цього, **метою статті** є аналіз політичної складової соціокультурної компетентності молоді в умовах сучасного суспільства та чинників, що впливають на її формування.

Виклад основного матеріалу. Соціокультурна компетентність молоді – багатоаспектне, багатокомпонентне явище. Аналіз і систематизація наукових праць дозволили узагальнити наукові підходи до вивчення феномену соціокультурної компетентності, який ґрунтується на визначенні поняття «компетентність». Компетентність розглядається науковцями, як: сукупність знань, умінь, досвіду, що відображається в теоретико-прикладній підготовленості до їх реалізації; специфічна здатність необхідна для ефективного виконання конкретної дії в конкретній предметній галузі,

особистісне ставлення до предмета і продукту діяльності, що інтегрує в собі знання, уміння, навички і досвід [4, с. 19].

Вивчення вітчизняної та зарубіжної літератури з досліджуваної проблеми дало можливість з'ясувати, що суть поняття «компетентність» трансформується в напрямі інтегрування с такими поняттями і категоріями, як «соціокультурна компетентність», «соціокультурна діяльність», «соціокультурна взаємодія». Це пояснюється тим, що компетентність має інтегративну природу, а її джерелом є різні сфери культури (духовної, політичної, громадянської, правової, управлінської, педагогічної, етичної тощо), що вимагає від особистості культуровідповідного регулювання її взаємодії з соціальними інститутами суспільства.

Тому соціокультурна компетентність розглядається науковцями, як інтегральна, багатокomпонентна якість особистості, що вибудовує свою поведінку, самореалізується в конкретних культурно-історичних умовах власної життєдіяльності на основі відрефлексованої системи знань про цінності полікультурного соціуму.

Отже, соціокультурна компетентність особистості багатопланове явище, яке репрезентоване декількома вимірами: загальнокультурним, духовним, правовим та політичним. З огляду на реалії сьогодення політична складова соціокультурної компетенції особистості набуває особливої значущості. Оскільки в контексті загального розвитку політичної культури, вона не тільки сприяє формуванню зрілого демократичного громадянського суспільства, але й дає змогу реалізовуватись особистості в ньому. Як слушно зазначає П. Бурд'є, виходячи із принципу «подвійного структурування соціальної дійсності», саме наукова і політична позиція визначає стратегію агентів або політичні інституцій, залучених до конкретного поля (економічного, культурного та політичного) [2, с. 204]. Продовжуючи попередню логіку можна стверджувати, що соціальна діяльність у конкретному суспільстві наповнюється значеннями та символами якщо вона,

як зазначав Т. Парсонс, має науково-політичний зміст та розгортається як рефлексія на певні політичні знання та ідеї [8, с. 109].

У 1959 р. американський дослідник Герберт Хаймен звернув увагу на процес, у ході якого народжуються політичні переконання як результат навиків спільного проживання в суспільстві, використавши термін «політична соціалізація» у назві свого дослідження, присвяченому психології політичної поведінки. Вчений також зазначив, що політичні знання, вміння користуватися політичними свободами потрібні будь-якій людині, незалежно від її професійної належності, віку та статі, оскільки, живучи в суспільстві, вона неминуче повинна взаємодіяти з іншими людьми та державою. Стабільне функціонування політичної системи суспільства, збереження цілісності соціального організму припускає постійне відтворення й розвиток політичної культури суспільства, що здійснюється через засвоєння і прийняття людьми її норм, цінностей і моделей політичної поведінки. Даний процес одержав назву політичної соціалізації і в подальших наукових дослідженнях він набуває широкого теоретичного аналізу щодо його структурних елементів, етапів та тенденцій розвитку [7, с. 13].

В цілому слід погодитися з думкою багатьох вчених, що політична соціалізація є двоєдиним процесом: вона, з одного боку, фіксує засвоєння молоддю певних норм, цінностей, рольових очікувань та інших вимог політичної системи, з іншого – демонструє, як молода особистість вибірково освоює ці традиції і уявлення, закріплюючи їх в тих чи інших формах політичної поведінки і впливу на владу [3].

Варто згадати позицію американського соціолога Т. Парсонса, який визначав як якість «революційність молодіжної субкультури», що полягала у прагненні молоді впливати на владу та вирішувати всі проблеми в політичному руслі, самі ж університети, в яких навчається більшість молоді, є носіями політичної раціональності, що покликана зробити поведінку молоді такою ж раціональною та прагматичною [8, с. 79].

Очевидно, що становлення демократичної інфраструктури політичної соціалізації потребує пошуку шляхів її формування та розробки, адаптованої, у тому числі й до українських реалій, наукової концепції політичної соціалізації молоді, практичних можливостей її впровадження. Людина не народжується сформованим членом суспільства, тим більше політичною особистістю, вона набуває цього статусу в результаті тривалої взаємодії з навколишнім світом і перш за все через освіту [6, с. 125].

У політичній соціалізації молоді важливу роль відіграє саме політична освіта і виховання. Вона є важливою основою фахового, політичного рівня та процесу духовного формування молоді людини, її світогляду, а також показником рівня суспільно-політичного розвитку суспільства.

У 2014 році Інститутом громадянської освіти за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні була розроблена Концепція політичної освіти в Україні, в якій визначалися її концептуальні засади та основні завдання щодо підвищення громадянської компетентності молоді та побудови демократичного європейського суспільства.

Політична освіта – це практика систематичного поширення і засвоєння громадянами знань про їхні права, свободи та механізми їх здійснення, про шляхи розв'язання проблем суспільного життя, політичну систему й інститути публічного урядування, процедури їхнього функціонування і способи впливу на них, що має наслідком компетентну участь громадян у суспільному житті.

До структури політичної освіти були включені такі елементи, як

- Перш за все це заклади освіти (школи, професійні й вищі навчальні заклади), діяльність яких передбачає навчання й виховання майбутніх громадян (громадянську освіту).
- Різновидом політичної освіти є політичне інформування, спрямоване на пересічних громадян і покликане надати їм необхідні знання про існуючі суспільні проблеми та способи їх розв'язання, вміння брати участь у такому розв'язанні й мотивувати до цього.

- Самостійною ланкою політичної освіти є навчання тих, хто здійснює професійне керування процесами суспільно-політичного життя – державних службовців та політиків, що виборюють право визначально впливати на розв’язання проблем громад і нації. У цьому разі йдеться про політичну просвіту й її різновид – політичне навчання.

- Зрештою, складовою політичної освіти є академічне навчання, здійснюване у вищих навчальних закладах і спрямоване на підготовку фахівців у галузі політичної науки та її викладання.

Мета політичної соціалізації молоді полягає у формуванні особистості, умінні адаптуватися в суспільстві, у процесах, що відбуваються не тільки у політичній сфері; в умінні засвоїти досвід, який був накопичений старшими поколіннями; в умінні знайти своє місце в конкретному суспільстві, а також умінні висловлювати власну думку.

Як зазначає український дослідник Г. Васильєв, головне завданням політичної освіти – є не формувати прихильність до якоїсь політичної сили, а підвищувати громадянську, політичну компетентність і відповідальність особистості, культивувати фундаментальні цінності й принципи демократії, мотивувати до участі у розв’язанні суспільних проблем. Громадянське суспільство передбачає існування громадян, які дебатують проблеми, що їх хвилюють, дискутують з приводу способів їх подолання, критикують уряд і домагаються аби їхня думка була врахована при виробленні державної політики. Мета політичної освіти полягає у формуванні духу громади, шануванні суспільного порядку й певного його образу (*public spirit*) [5, с. 408].

Метою політичної освіти молоді є формування й поширення знань про те, що є спільним для усіх членів суспільства у їх розумінні справедливості, порядку, свободи, рівності, участі тощо. Політична освіта має виконувати функцію трансляції новим поколінням оптимальних способів суспільної взаємодії, використовуючи світові здобутки та зберігаючи автентичні

традиції української культури. Отже, важливим завданням політичної освіти є підвищення громадянської компетентності і відповідальності молоді.

Політична освіта є також важливим засобом соціалізації особистості, її інтеграції в політичну систему, формування рис громадянськості, що передбачає засвоєння чинних норм політичного життя, політичних ідеалів та цінностей, способів політичної взаємодії. В такому значенні політичну освіту можна визначити як громадянську освіту. Тут слід підкреслити залежність змісту політичної освіти від типу політичної влади в державі. В демократичному суспільстві її розвиток обумовлений необхідністю зберегти непорушність демократичних цінностей, інституцій та зразків поведінки. Треба активно відкидати залишки культури тоталітарного і авторитарного суспільства, сприяти розумінню молоддю того, що, суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної економічної та ідеологічної багатоманітності. Жодна ідеологія не може визначатися державою як обов'язкова [11, с. 4].

Демократична політична освіта, на думку С. Рябова, має охоплювати головні площини соціалізації молоді – когнітивну (знання та уявлення), конативну (досвід суспільної дії), афективну (сукупність цінностей суспільного життя) [14]. Політична освіта молоді має складатися з широкого кола знань про структуру суспільства, політичну систему й державу, політичні організації й інституції, про принципи, процедури й регламенти суспільної взаємодії, права громадян, виборчу систему, історію вітчизни тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що проблема соціокультурної компетентності – важлива частина демократизації українського суспільства, вона впливає не тільки на процеси в політичній системі суспільства, а й на становлення української молоді. Політична освіта є одним з найважливіших ендогенних чинників політичної складової соціокультурної компетентності молоді, який забезпечує стабільність, ефективність і перспективи подальшого розвитку

політичної системи суспільства, та є передумовою самореалізації молоді в сучасному динамічному соціумі. Цей висновок ґрунтується на тому, що політичний світ в його просторово-динамічних характеристиках і «людина політична» становлять єдиний комплекс, і саме соціокультурна компетентність особистості покликана удосконалювати і гармонізувати їх взаємодію. Зазначені аспекти потребують додаткової уваги з боку як науковців, так і діючих політичних та правових установ. Подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на розробку дієвих механізмів формування «демократичної інфраструктури» політичної соціалізації та порівняльний аналіз західних практик політичної освіти з метою їх використання в умовах сучасних українських реалій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреевкова Н.В. Проблема социализации личности / Н.В. Андреевкова // Социологические исследования. — 1980. — № 3. — С. 45—55.
2. Бурдые П. Соціологія політики / П. Бурдые; [пер. с фр. ; общ. ред. перевода и предисл. Н.А. Шматко]. — М. : Socio-Logos, 1993—336 с.
3. Головатий М. Мистецтво політичної діяльності: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М. Головатий — К. : МАУП, 2002. — 176 с.
4. Гриньова В. Соціокультурна компетентність викладача як результат сформованості його педагогічної культури / В. Гриньова // Вісник київського славістичного університету : Зб. Наук праць. — Серія: Педагогіка. — К. : КСУ, 2006. — Вип. 27. — С. 17—27.
5. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку : [моногр.] / Г.Ю. Васильєв, В.Д. Воднік, О.В. Волянська та ін.. — Х. : Право, 2013. — 535 с.
6. Жадан І. Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні / І. Жадан, С. Кисельов, О. Кисельова. — К. : Тандем, 2004. — 125 с.
7. Жиро Т. Політологія / Т. Жиро [пер. з польск.]. — Х. : Вид-во Гуманітарний Центр, 2006. — 428 с.
8. История теоретической социологии. В 4-х т. — Т. 4 / [отв. ред. и сост. Ю.Н. Давыдов], — СПб. : РХГИ, 2000. — 736 с.
9. Калиновський Ю. Ю. Громадянсько-політична компетентність особистості як чинник розвитку правового суспільства в Україні / Ю.Ю. Калиновський // Сучасне суспільство: збірник наукових праць / Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. — Харків, 2014. — Вип. 1 (5). — С. 50—62.
10. Коломинова О.О. О формировании социокультурной компетенции у младших школьников / О.О. Коломинова // Иноземні мови. — 1997. — № 3. — С. 39—41.

11. Кресіна І. До питання про визначення поняття громадянського суспільства і української революції 2004 року / І. Кресіна // Політичний менеджмент. — 2004. — № 6. — С. 3—10.
12. Максимець М. Формування соціокультурної компетенції у процесі вивчення іноземної мови / М. Максимець // Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. — 2006. — Випуск 21. — С. 211—218.
13. Молодь України в алгоритмі суспільного життя [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ipro.org.ua>
14. Рябов С. Політична освіта в Україні. Проблеми та перспективи. До обґрунтування концепції політичної освіти в Україні. Лабораторія законодавчих ініціатив [Електронний ресурс] / С. Рябов. — Режим доступу : <http://www.parliament.org.ua/index.php?>
15. Черниш Н. Соціокультурний підхід у соціогуманітарних науках / Н. Черниш, О. Ровенчак // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. — 2005. — № 4. — С. 93—103.

УДК 329:323

Т.Т. Власенко

ПАРТІЙНА СТРУКТУРА УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Аналізується становлення багатопартійної системи в Україні. Розглядається розвиток партійної структури українського парламенту і вплив на її формування різних виборчих систем. Особлива увага приділяється дослідженню динаміки партійної структури Верховної Ради і чинників, які впливають на цей процес.

Ключові слова: виборча система, парламентські вибори, партія, партійна система, партійна структура, український парламент.

Анализируется становление многопартийной системы в Украине. Рассматривается развитие партийной структуры украинского парламента и влияние на ее формирование разных избирательных систем. Особое внимание уделяется исследованию динамики партийной структуры Верховной Рады и причин, влияющих на этот процесс.

Ключевые слова: избирательная система, парламентские выборы, партия, партийная система, партийная структура, украинский парламент.

Analyzes the establishment of a multiparty system in Ukraine. We consider the development of the party structure of the Ukrainian parliament and the impact on its formation of different electoral systems. Particular attention is paid to the dynamics of party structure of the Ukrainian parliament and the factors that influence this process.

Key words: electoral system, parliamentary elections, party, party system, party structure.